

УДК 78.087.68(477)(091)

Дзвенислава Василик, старший викладач

кафедри методики музичного виховання і диригування
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА ХОРОВА СПАДЩИНА АНДРІЯ ГНАТИШИНА

У статті досліджується музично-педагогічна хорова спадщина Андрія Гнатишина.

Ключові слова: Андрій Гнатишин, композитор, музична творчість, богослужіння, хор, композитор, церковні пісні, фортепіано.

Лит. II.

Актуальність проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Невичерпність духовної спадщини українського народу – широке поле для досліджень в усіх галузях культури. Серед них – дослідження музичної спадщини українців, що жили і працювали за кордоном. Україна народила багатьох композиторів, виконавців, музикознавців, чий імена увійшли в історію країн світу.

Серед цих імен – ім'я галичанина Андрія Гнатишина. В Україні музика А. Гнатишина активно використовується як в музичному оформленні богослужінь так і в концертному хоровому виконавстві. Збагативши хоровий репертуар багатьох колективів, сфера релігійної музичної творчості композитора до цього часу не стала предметом вивчення українських мистецтвознавців. Статті музикознавців Л. Кияновської, Є. Кожушко, В. Шульгіної, О. Бенч, І. Дем'янця, Г. Карась висвітлюють важливі аспекти життя митця, та культурно-мистецький і громадський резонанс його творчості. У монографії “Диригент і композитор Андрій Гнатишин: матеріали до біографії”, що має важливе значення для належного вшанування творчості композитора, через спрямування цієї публікації характеристика його музично-педагогічного доробку здійснена побіжно. Тому висвітлення проблем, пов'язаних із аналізом музичної творчості А. Гнатишина в контексті педагогіки є актуальним завданням.

Андрій Гнатишин (1906 – 1995) – диригент, композитор, педагог, музично-громадський діяч, професор. Майже 40 років його діяльність пов'язана із українським хором церкви св. Варвари у Відні. Його творча спадщина налічує понад 200 творів різних форм і жанрів:

Опера “Олена” (1982) – за однойменним оповіданням Шашкевича;

Опера “Бабусяна пригода” (1988) – за казкою Олександра Олеся;

“Українська сюїта” для симфонічного оркестру (1936);

15 літургій, молебні, церковні пісні, кантати, хори (на слова Тараса Шевченка, Івана Франка, Олександра Олеся);

Обробки народних пісень;

Стрілецькі пісні;

Твори для фортепіано, скрипки, віолончелі.

Починаючи з 30-х років, з початком роботи у ній Андрія Гнатишина, церква Св. Варвари у Відні стає центром української культури Австрії.

На той час у Відні діяло багато українських товариств. Серед них – Українське академічне товариство “Січ”, з членів якого переважно складався хор церкви Св. Варвари, “Родина”, “Громада”, “Єдність”, українське католицьке братство Св. Варвари та ін. Щорічно святкувались Шевченківські дні. Збори товариств завершувались виступом церковного і світського мішаного хору під проводом Андрія Гнатишина. Андрій Гнатишин виступав з доповідями про творчість Миколи Лисенка, Олександра Кошиця.

Відбувались академії на честь Івана Франка, Маркіяна Шашкевича, на пошану Лесі Українки, на честь кардинала Йосипа Сліпого в залі Італійського культурного інституту, митрополита Андрія Шептицького, з нагоди 100-річчя академічного товариства “Січ” у Відні.

А. Гнатишин народився 26 грудня 1906 р. у селі Чижів на Львівщині. Музичну освіту композитор здобував у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка в класі видатних педагогів – С. Людкевича, Г. Левицької, Б. Кудрика. Крім музичної освіти А. Гнатишин закінчив курс філософії у Львівській академії теології. У 1931 р. митрополит Андрій Шептицький призначив йому стипендію для навчання у Віденській консерваторії. Після закінчення консерваторії Андрій Гнатишин продовжував вивчати композицію і вокал у видатних віденських

професорів. Одночасно керував хором української церкви Св. Варвари у Відні.

Під час Другої світової війни Гнатишин виконував обов'язки диригента в українській церкві в Берліні. Повернувшись до Відня після закінчення війни, став диригентом хору сербської і російської церкви. З 1954 р. і до кінця своїх днів знову керував хором церкви Св. Варвари. У 1963 р. за значні досягнення у творчій та музично-громадській діяльності Андрій Гнатишин отримав вчене звання професора. В останні роки життя Гнатишин подорожував по Сполучених Штатах Америки, виступав з авторськими концертами як диригент у Клівленді, Детройті, Чикаго, Філадельфії, Нью-Йорку.

На Україну (до Львова) митець вперше приїхав у 1990 році. У жовтні 1994р. відвідав Київ. В органному залі звучали твори А. Гнатишина у виконанні камерного хору імені Б. Лятошинського під керівництвом Віктора Іконника.

Окрім диригентської практики, митець активно займався композиторською діяльністю. Його хоровій творчості є притаманним народнопісенне начало та давня традиція церковного українського співу. Саме тому і гармонізації давніх мелодій, і авторські твори композитора є напрочуд співними. Дбаючи про розвиток української молоді композитор формує декілька збірок для дітей.

Збірка "Пісні на слова Т. Шевченка для триголосного хору в супроводі фортепіано" видана у 1970-х роках.

Ця збірка А. Гнатишина представляє одинадцять творів для триголосого дитячого хору у супроводі фортепіано на слова Т. Шевченка або присвячених поету. Це авторські твори упорядника ("Було колись в Україні", "Село", "На розпутьті кобзар сидить" на слова Кобзаря та "Поклін тобі, Тарасе" на слова Ю. Шкрумеляка) та обробки відомих народних мелодій чи авторських творів ("Заповіт" у записі О. Кошиця, "Рева та стогне Дніпр широкий", "Наш отаман Гамалія", "Вечір", "Ой три шляхи широкі", "На високій дуже кручі", "На базарі"). Фактура творів різноманітна і разом з тим доступна. Поряд із гомофонно-гармонічним викладом, який переважає, композитор використовує нескладні поліфонічні елементи (підголоски, невеликі імітації). У творі "На розпутьті кобзар сидить" А. Гнатишин використовує прийом звуконаслідування: хор імітує звучання бандури на слові "бринь", а на його фоні соліст проводить свою партію, в той же час фортепіано гармонічно підтримує звучання хору та соліста.

Збірка А. Гнатишина під назвою "Співаймо" складається із тридцяти шести творів для дво- і

триголосного дитячого (молодіжного) хору у супроводі фортепіано. Це репертуар для національних і релігійних свят. Твори релігійного змісту, що складають першу частину збірки (17 творів) згруповані за церковним календарем: Різдво (колядки), Воскресіння Господнє (тропарі, великодні), пісні до Святого Духа, Ісуса Христа, Пресвятої Богородиці, Почаївської Божої Матері, Володимира Великого, Святого Миколая, а також присвячені митрополиту Андрею Шептицькому, Молитва за борців з-під Крут.

Другу тематичну частину (з № 18) складають твори патріотичного змісту, до Свята Матері, народні пісні (веснянки, гагілки, жартівливі, дитячі). Дев'ять творів написані автором на оригінальні тексти М. Шашкевича, Лесі Українки, Л. Храпливої, О. Кобець, В. Ключурака або власні, всі інші – опрацювання або обробки народних пісень, авторських творів. Добре знання композитором дитячих голосів дозволило створити оригінальні хорові твори, які зберігають свою виконавську, тематичну актуальність і в наш час.

У творчому доробку композитора є нотне видання "Українські церковні пісні на всі свята для мішаного хору", яке побачило світ у 1986 році. Організатором видання є о. Софрон Мудрий, ЧСВВ, ректор Української Колегії св. Йосафата у Римі, який написав передмову до цієї книги.

Книга вміщає 61 релігійну пісню на всі церковні свята літургійного року. Серед цих пісень є і обробки широковідомих традиційних мелодій та пісень інших авторів, і оригінальні твори композитора.

Оригінальні твори: "Душе моя" (кондак 6 з угрені з поклонами) для мішаного хору та соло сопрано; "Разбойника благоразумного" (Світилен у страсний четвер), "Христос воскрес", "Пісня до Святого Володимира Великого".

Вагомим є те, що окремі віршовані тексти створені самим А.Гнатишиним. Зокрема "Пісня до Св. Миколая", "На Святоюрській горі" (Пам'яті митрополита Андрея).

У збірці вміщено пісні з авторським зазначенням походження мелодії чи тексту. Зокрема, ряд пісень є з позначкою "з Богогласника": "Пісня до Св. Василя Великого", "Пісня Св. Кирилу й Методію", "О, горе мені" (укр. текст М. Лімниченка), "Пісня Св. Пророку Ілії", "Істочниче благодати".

Є обробки чи гармонізації творів о. В.Стеха: "Чоловіче добрий" (на чол. хор), "Під хрест Твій стаю" (на мішаний хор), "Просимо Тя Діво" (на мішаний хор); о. І. Дуцька: "Люди мої" (на мішаний хор з соло баса); Й. Кишакевича:

“Заграйте, дзвони” (до Св. Петра і Павла), “Святий Мисаїл”; Іляріона: “Пречиста Діво, спаси Україну” (на мішаний хор), о. М.Л.: “Назарета любий цвіте”.

Тропарі: “Благообразний Йосиф” (для мішаного та чоловічого хорів), “Христос воскрес”; пісні зі збірника ОО Василян: “Ісус днесь от гроба встанє”.

Характерним є те, що у збірці вміщено поруч різні варіанти одного і того ж твору – на мішаний склад хору та на чоловічий. Наприклад, твір “Претерпівий за нас страсти” має аж три варіанти: для мішаного складу (мі-мінор), для чоловічого (ля-мінор) та ще один для мішаного з ремаркою автора: “цю мелодію співають в Чижикові у Львові та у Відні”.

Доволі велика кількість пісень з цієї збірки не містять жодних ремарок. Організатор видання о. Софрон Мудрий зазначає: Пісні з їхніми оригінальними текстами взято із збірника “Церковні Пісні” видавництва оо. Василян, Жовква, 1926, з Богогласника та із широковідомих церковних наспівів, як от “Благообразний Йосиф т ін.”.

Окрім того у книзі знаходимо твір “Пасли пастирі” з ремаркою: “мелодія записана від моєї матері”.

Багато творів зі збірки “Українські церковні пісні на всі свята для мішаного хору” мають переклад назви німецькою, хоча збірник, за словами о. Софрона, “є ще однією цеглиною вкладеною до скарбниці української релігійної музичної культури”. Це пов’язано з великою популярністю Гнатишина та хору Церкви Св. Варвари у Австрії. Хор Церкви Св. Варвари неодноразово був запрошуваний на виступи у австрійські церкви.

За висловлювання самого Гнатишина, 5 лютого 1961 р., стало історичною датою, “коли перший раз співають австрійські богослови українську Службу Божу під управою українського диригента”.

Як диригент-практик Андрій Гнатишин досконало знав специфіку хорового виконавства, а як український композитор – традиції української церковної музики. Тому всі обробки та авторські твори, вміщені у збірнику, є легкими до виконання та доступними не лише для професійних хорових колективів але і для аматорських хорів чи навчальних, оскільки і голосоведіння, і гармонія є простими та прозорими. Організатор видання пише: “... гармонія чиста і відповідає релігійному характерові, що бере за зразок традиції старокиївських церковних наспівів...” [6].

Висновки. Залучення української молоді до

співу українських церковних пісень – це було одним із завдань Андрія Гнатишина, як педагога: адже високоосвічений композитор чітко усвідомлював, що зберегти національну автентичність, національне самоусвідомлення можна лише через духовність. Пропаганда української культури здійснювалась А. Гнатишиним не лише через керування хором та написання творів. Неодноразово митець виступає в австрійській пресі, пропагуючи рідну культуру та Батьківщину.

“Диригенти, як церковних, так і світських хорів, сповнюють велике громадське, культурне й виховне та пропагандне значення. Співаючи в церкві, причиняються вони до піднесення нашого церковного обряду, і він збережеться, як інтегрально пов’язаний з хоровим співом. Молодь, що співає в хорі, пізнає свій рідний обряд, звичаї, свою пісню, мову та прив’язується до свого й не шукає контакту лише з чужими. Хоровими виступами на концертних естрадах, у церквах, радіо і телебаченні та наспіванням на платівки вони знайомлять чужинців з нашою піснею, культурою і з’єднують симпатії нашому народові. А думаю, що працею наших диригентів, хорів і співаків-солістів на усіх континентах, вдалося нам широкий світ познайомити з нашою культурою”, – так писав про свій обов’язок патріота-українця Андрій Гнатишин.

Збірка, видана у 1986 році, на Україну потрапила лише після здобуття незалежності. Окрім твори почали виконуватись хоровими колективами (зокрема Дрогобича) лише у 90-х роках ХХ ст.

Збірки дитячих пісень наразі є недоступними для широкого загалу, але сподіваємося, що в українських наукових центрах знайдуться люди, які зможуть віднайти та опублікувати музично-педагогічну спадщину Андрія Гнатишина.

1. Бенч О. Музичне мистецтво українського зарубіжжя в постатях / Мистецтвознавчі записки: Зб. наук. праць. – Вип. 15. – К.: Міленіум, 2009. – 249 с.

2. Диригент і композитор Андрій Гнатишин: Матеріали до біографії / За ред. Т. Данник. – Відень. – 1994. – 226 с.

3. Гнатишин А. В чому краса і мистецтво співу? / Українське слово. – 1959. – 28 червня, 5 липня.

4. Гнатишин А. Репертуар української молоді. Пісні на слова Т. Шевченка для триголосного хору в супроводі фортепіано. – Musicverlag Josef Durr Wien V, MCMLXVIII.

5. Гнатишин А. Співаймо. Пісні для української молоді у дво і трьох-голосному укладі в супроводі фортепіано. Репертуар на національні релігійні свята. – Musicverlag Josef Durr Wien V, MCMLXXIV.

6. Гнатишин А. “Українські церковні пісні на всі свята для мішаного хору” / Відень-Рим, 1986. – 113 с.

КІЛЬКА ПРИКЛАДІВ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ТЕКСТІВ ПСАЛМІВ У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ

7. Дем'янець І. Церковні молебні Андрія Гнатишина в контексті української культової творчості другої половини ХХ століття.

8. Карась Г. Актуалізація музично-педагогічної хорової спадщини українського зарубіжжя в сучасному освітньому процесі України / Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М.В. Лисенка. – Вип. 22. “Музикознавчі студії – 2010”. – Львів: “Слолом”, 2010. – С. 185 – 194.

9. Кияновська Л. Віденська музична українська творчість Андрія Гнатишина / Л. Кияновська // Український Світ. “ 1999. – С. 272.

10. Кожушко Є. Андрій Гнатишин // Київська старовина. – 2006. – №3. – С. 161 – 167.

11. Шульгіна В. Музично-просвітницька діяльність українського диригента і композитора Андрія Гнатишина в Австрії // Науковий вісник НМАУ ім. П.Чайковського і збірник наукових статей. – К., 2001. – Вип. 17. – С. 276 – 285.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2011

УДК 783.27(477)

Марія Каралюс, старший викладач

кафедри музикознавства та фортепіано, магістр педагогічної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

КІЛЬКА ПРИКЛАДІВ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ТЕКСТІВ ПСАЛМІВ У ТВОРЧОСТІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ

Стаття розкриває особливості музичних інтерпретацій псалмів у творчості В. Камінського, Б. Фроляк, Л. Туряба. Через підкреслено-суб'єктивний, індивідуальний композиторський підхід в кожному окремому випадку твориться новий сакральний зміст.

Ключові слова: сучасні українські композитори, псалом, музична інтерпретація, жанрово-стильовий варіант.

Літ. 6.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В українській традиції псалмам належить особливе місце серед канонічних текстів в творчості українських композиторів протягом усієї історії вітчизняної музики. Їх філософська глибина й узагальненість, багатство тем, ідей, образів, експресія і суб'єктивність, цілком природно, імпонували композиторам у вираженні власних переживань і роздумів. Слід нагадати, що саме тексти псалмів стали основою найбільш масштабного, концепційно розгорнутого, драматичного і суб'єктивно загостреного жанру хорового концерту у вітчизняній музиці. В ХХ столітті українські композитори в силу об'єктивних обставин не часто зверталися до текстів Псалтирі, духовна музика протягом десятиліть була фактично вилучена зі сфери композиторського зацікавлення. Тільки з початку 90-х років, з постановням незалежності української держави, з поверненням до традиційних духовних цінностей українського народу відродився інтерес митців до біблійних тем і сюжетів. Зокрема, звернувшись до жанру псалмів в хоровій музиці багатьох українських композиторів спонукав оголошений у 2000 році Всеукраїнський конкурс “Духовні псалми”, участь у якому взяли понад 60 хорових партитур таких українських композиторів як Євген

Станкович, Леся Дичко, Богдана Фільц, Віктор Степурко, Ганна Гаврилець, Віктор Камінський, Людмила Дума та ін. Хорові твори, аналізу яких присвячена ця стаття, теж інспіровані цим конкурсом, а оркестровий твір Б. Фроляк, який виник дещо пізніше, доповнює палітру інтерпретаційних можливостей поетичного світу біблійних псалмів.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Тема інтерпретації псалмів у творчості сучасних українських композиторів висвітлена у статтях, рецензіях, дослідженнях М. Загайкевич [1], Л. Пархоменко [6], Н. Костюк [3], О. Корчової [2], Л. Ластовецької [4], Г. Мельник [5], в яких аналізуються стильові та жанрові особливості хорових псалмів Б. Фільц, Л. Дичко, Є. Станковича, Г. Гаврилець, В. Степурка, М. Ластовецького та ін.

Мета статті: проаналізувати три “версії” інтерпретації псалмів у творчості сучасних українських композиторів В. Камінського, Л. Туряба, Б. Фроляк і на основі здійснених аналізів дійти висновків щодо різноманітності жанрово-стильових варіантів втілення текстів псалмів в творчості сучасних українських композиторів.

Основна частина. Традиція інтерпретації текстів Давидових Псалмів в європейській музиці ХХ століття надзвичайно багата. Псалми